

ROBERT J. JEVZEROV
UKRAINA: VMESZTYE SZ ROSSZIJEJ ILI VROZ'?
(Ukraina: Oroszországgal együtt vagy külön?)
Moszkva, Vesz Mir, 2000. 157 p.

Robert Jevzerov a moszkvai akadémiai összehasonlító politológiai intézet főmunkatársa, a történettudományok doktora. Kutatási területe rendkívül széles, jobbra az 1880–1920-as évekkel foglalkozott. Újabban azonban mind többször tekint ki a jelenkorra. Gyakran látogatott Ukrajnába, ahol helyi tapasztalatokra is szert tett, s nagy anyagot – ritka helyi sajtótermékeket és statisztikai adatokat – gyűjtött össze monográfiája megírásához. Általában jellemző rá, hogy nem a „szokványos utakon” jár, világos és lényegi kérdéseket tesz fel, amelyeket azután sokoldalúan megvilágítva válaszol meg. Oroszország és Ukrajna kapcsolata az elmúlt évtizedben igazán bonyolult és izgalmas színezetet öltött, így Jevzerov megint egy nagyon élő problémához nyúlt.

Könyve bevezetőjében leszögezi, hogy a szétválás és Ukrajna önállósága mára vitathatlan tényé vált – ez mégsem ilyen egyszerű kérdés. Az egyik végtelen Oroszországban is akadnak olyanok, akik reménykednek abban, hogy a régi Szovjetuniót már holnap vissza lehet állítani – de ők kevesen vannak. A másik végtelen voltak az ukrán nacionalisták, akik azt hitték, hogy az elválás és az önálló Ukrajna kikiáltása után azonnal paradicsomi állapotok köszöntenek Ukrajna lakosságára. Ezzel szemben a mindennapok más eredményt hoztak, aminek olyan nyilvánvaló következménye lett, hogy az 1991-es felkesedés az önállóság értékelésében 1999-re – a körkérdések és a felmérések adatai szerint – harmadára apadt. A politikai önállóságot ma kevesen vonják kétségbe, de kiderült a nyilvánvaló tény, hogy a két ország ezer szállal kötődik egymáshoz gazdaságilag, vagyis a két ország egyszerűen egymásra van utalva. Jevzerov ezt a kérdést járja körül, az egymásrautaltságot statisztikai adatokkal, táblázatokkal bizonyítja.

A kritikai és „orosz önkritikai” résznél Jevzerov megemlékezik egy nálunk kevésbé ismert – és valószínűleg ugyancsak eléggé elterjedt orosz – attitűdről: nevezetesen, hogy az „együtt” vagy „külön” kérdésre most az oroszok akarják kikényszeríteni és hallani a világos választ. A szerző szerint persze ez is rossz, káros és nem történeti hozzáállás, valamint szemben áll a racionális együttéléssel és együttműködéssel.

Jevzerov a történeti folyamatokat elemezve felvillantotta, hogy a 19. század második felében az ukránok nagy nemzeti költője, Sevcsenko is ukrán autonómiában és a két nagy szláv nép együttélésében gondolkodott, miként az ukrán nemzeti mozgalom sok más hangadója. A közfelfogás 1918-ban – sokféle történeti körülmény egybeesése nyomán – változott meg, s ekkorra erősödött fel a független és önálló Ukrajna eszméje. Ezzel kapcsolatban említi a szerző, hogy az 1917-es februári forradalom után sok helyütt felerősödtek a nemzeti mozgalmak. Ekkor jelent meg az „Ukrán kérdés” című kötet immár harmadik kiadása Moszkvában, számos olyan ukrán értelmiségi szólalt meg – a nemzeti mozgalom úttörő nagyjai –, akik itt még azt hangsúlyozták, hogy nem kívánják a centrifugális tendenciákat felerősíteni. Ez a felfogásuk változott meg 1918-ra. Jevzerov máshol árnyalja viszont azt a negatív tény, hogy az ukrán nacionalisták

között akadtak, akik 1918-ban, sőt a második világháború éveiben készek voltak még a németekkel is kollaborálni.

A két nép viszonyával kapcsolatban Jevzerov megemlíti, hogy az Orosz Tudományos Akadémia már 1905-ben elismerte az ukrán nyelvet önálló nyelvnek, az 1861-es híres jobbágyfelszabadító cári rendelet esetében még nem tekintették fontosnak, hogy azt külön ukrán nyelven is kiadják. A történeti valósághoz tartozik, hogy 1922 és 1927 között a felmérések szerint jócskán megnőtt az ukrán iskolák és az ukránul tanulók és oktatók száma. Ne feledjük, ez az a kor, amikor az eléggé elfeledett Krisztijan Rakovszkij állt egy ideig Szovjet-Ukrajna élén. 1926-ban az ukránjai komszomolisták kongresszusán Buharin elmarasztalta az orosz tisztviselők nagyorosoz nacionalizmusát, elítélte azt is, ha az ukránokról kisorozokként beszéltek.

Mindezek érdekes és elgondolkodtató epizódok a történeti múltból. de Jevzerov könyvének jó 70%-a ténylegesen az 1990-es évekről szól. Itt említi egy érdekes felmérést, amely az ukrán, az orosz, az egyéb egykori szovjet területek lakosságának erősen eltérő történeti tudatát bizonyítja. A Gallup Intézet felmérése elég friss, 1999 júliusában készült. 20. századi történeti eseményekből a megkérdezetteknek öt olyan kellett kiválasztaniuk, amelyet a legfontosabbnak tartanak. A válaszok csak a honvédő háború esetében estek egybe, ezt mindkét nemzet tagjainak több mint 70%-a választotta. A csernobili katasztrófa esetében már nagy eltérés mutatkozott (71%, illetve 57%), az ukránok fontosabbnak ítélték az eseményt. Az arány fordított volt a Szovjetunió felbomlását illetően. Ez az oroszok 64%-ával. Az ukránok 47%-ának volt fontos. Ukrajna megalakulását az oroszok általában nem tartották lényegesnek.

A tájékozódást segíti a mai eseményben, ha tudjuk, hogy Ukrajna gazdasági, fejlettségben lemaradt a Szovjetunió utolsó éveiben. Ukrajna az ország ipari termelésének pusztán 20%-át adta. Ami pedig a jelenlegi túlhangsúlyozott, megalapozatlan középhatalmi gőgöt illeti, Ukrajna saját ipari terméksükségletének pusztán 20%-át tudta az 1990-es évek végén megtermelni. Vagyis hatalmas importra szorul. (Ne feledjük: az 1990-es évek elején – de még később is – Magyarországon hatalmi körökben úgy vélték, hogy Oroszország ellenében támaszkodhatnak Ukrajnára.) Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy Ukrajna a Szovjetunióban pusztán nyersanyag- és élelmiszer-szolgáltató terület lett volna. Csakhogy éppen a gépipari, illetőleg fémtermelésének több mint 70%-a, a vegyipari termékek 63%-a Oroszországba irányult. Márpedig a gazdaságban rövid idő alatt nem mutatkoztak nagy változások. Így az 1998-as adatok szerint az ukrán ipari termelésben 25%-kal részesedett a gépgyártás, és 15%-kal a fémipar – ennek piaca pedig változatlanul keleten van.

Jevzerov a külpolitikai orientáció keresésével kapcsolatban utal a nagyon hangsúlyos NATO irányultságra, amivel együtt jelentkeznek egy másik áramlat, amely a „többblábúság” elfogadásából indul ki. A külpolitika kérdéseiben jelentkeznek a generációs ellentétek, amennyiben a politikában növekvő helyet követelnek a fiatalok. Így a közelmúltban a külpolitika irányításában nagyobb szerepet kapott a fiatal Taraszjuk is, s aki szintén az óvatos NATO felé nyitás híve volt. Jevzerov hangsúlyozza, hogy a közelmúltban mindkét elnök, mind Kravcsuk, mind Kucsma ennek a nyugati orientációnak volt a híve, illetve jelenleg is az.

Végül megjegyzendő: a szerző jócskán használt statisztikai összegzéseket és az új Ukrajna különböző sajtótermékeit. Könyve végén pedig igen hasznos bibliográfiát találhat az érdeklődő.